

# ЗМІСТ

Передмова .....	7
<b>Розділ 1. Класифікація афоризмів .....</b>	<b>15</b>
§ 1. Детерміновані та стохастичні афоризми .....	15
§ 2. Авторські, народні та метафоричні афоризми .....	17
§ 3. Урахування часової змінної .....	19
§ 4. Афоризми настановчі та структуровані .....	20
§ 5. Афоризми екстремальної форми .....	22
§ 6. Біфуркаційні афоризми .....	23
§ 7. Помилкові афоризми «академічного» походження .....	25
§ 8. Характеризаційні афоризми .....	26
§ 9. Афоризми неіснування .....	28
§ 10. Афоризми нездійсненності .....	29
§ 11. Афоризми на зразок законів Паркінсона .....	31
§ 12. Афоризми про знання .....	32
§ 13. Методологічні афоризми .....	34
§ 14. Класифікація афоризмів за двома ознаками .....	35
§ 15. Афоризми як передбачення і попередження .....	36
§ 16. Поетичні афоризми .....	38
<b>Розділ 2. Дії над афоризмами .....</b>	<b>43</b>
§ 1. Змістова алгебра афоризмів .....	43
§ 2. Розширення, скорочення, мінімізація і усереднення афоризмів ...	45
§ 3. Синтез афоризмів .....	48
§ 4. Модифікація афоризмів .....	52
§ 5. Поляризація афоризмів .....	54
§ 6. Метафоризація афоризмів .....	56
§ 7. Афоризмізація тексту .....	57
§ 8. Інтерполяція тексту на множині споріднених афоризмів .....	58
§ 9. Застосування афоризмів у правдоподібних міркуваннях .....	63

§ 10. Дискримінація афоризмів .....	66
§ 11. Операції над афоризмами .....	69
§ 12. Проблема емпіричної фальсифікації афоризмів .....	72
§ 13. Інтерпретація афоризмів як випадкових процесів .....	76
§ 14. Зв'язок між притчами і афоризмами .....	79
<b>Розділ 3. Огляд афоризмів у ретроспективі .....</b>	<b>83</b>
§ 1. Огляд деяких думок мислителів Стародавнього Китаю .....	85
§ 2. Стародавня Індія .....	89
§ 3. Стародавня Греція .....	90
§ 4. Стародавній Рим .....	92
§ 5. Зміна поглядів на філософію в історичному аспекті .....	94
§ 6. Огляд афоризмів деяких філософів .....	96
§ 7. Афоризми з Біблії .....	110
<b>Розділ 4. Застосування МАСА в соціології .....</b>	<b>120</b>
§ 1. Методологічні аксіоми соціології .....	121
§ 2. Афоризми економічного змісту .....	131
§ 3. Моделі взаємодії індивідів .....	134
§ 4. Методологічні проблеми біографології .....	142
§ 5. Методологічні проблеми політології .....	148
§ 6. Афоризми прикладної політології .....	153
§ 7. Соціологія слави .....	166
§ 8. На горизонті – громадянське суспільство .....	183
§ 9. Стенограма засідання наукового семінару «Соціологія повторного шлюбу» .....	187
§ 10. Афоризми локальної конфліктології .....	219
§ 11. Математичні моделі взаємодії гілок влади на базі динамічних графів .....	232
§ 12. Соціологія наукової творчості .....	240
§ 13. Закони натовпу .....	252
§ 14. Проблема Аристотеля та її гіпотетичне тлумачення .....	257
§ 15. Застосування афоризмів у колективах .....	259
<b>Розділ 5. Афоризми в методології науки .....</b>	<b>264</b>
§ 1. Критерії науковості .....	264
§ 2. Наукова парадигма та її афористичні еквіваленти .....	270

§ 3. Афоризми творчості .....	273
§ 4. Особливості виникнення псевдонауки в математичному природознавстві .....	282
§ 5. Афоризми математиків щодо розвитку і стану математики ....	284
§ 6. Альтернативний погляд на головний принцип гносеології .....	294
§ 7. Методологічні помилки К. Маркса .....	299
§ 8. Аналіз методологічних помилок З. Фрейда .....	304
§ 9. Афоризми в методології дослідження операцій .....	308
§ 10. Афоризми прийняття індивідуальних рішень .....	310
§ 11. Застосування методологічних афоризмів у науковому рецензуванні .....	312
<b>Розділ 6. Мораль в афоризмах .....</b>	<b>322</b>
§ 1. Критика концепції моралі Ф. Ніцше .....	322
§ 2. Залежність моралі від загального стану суспільства і держави ...	331
§ 3. Інтерполяція тексту на множині афоризмів твору Ф. Ніцше «По той бік добра і зла» .....	334
§ 4. Закони суспільної моралі .....	349
<b>Розділ 7. Афоризми в естетиці .....</b>	<b>353</b>
§ 1. Загальний огляд естетичної проблематики .....	353
§ 2. Основні аспекти рецептивної естетики .....	357
§ 3. Проблеми рецептивної естетики біологічного походження ....	361
§ 4. Деякі аспекти діяльності інституту естетики .....	364
§ 5. Естетика стилю художньої літератури .....	368
§ 6. Інтерполяція тексту на поетичних афоризмах .....	377
§ 7. Афоризми соціологічного змісту у творчості письменників ....	384
§ 8. Афоризми в художній літературі .....	392
§ 9. Особливості естетичних оцінок творів фантастики .....	397
§ 10. Огляд деяких аспектів культурології .....	400
§ 11. Роль біологічного і географічного факторів у розвитку культури .....	403
§ 12. Відмінності між наукою і мистецтвом .....	407
§ 13. Взаємодія культур чи конкуренція .....	413
§ 14. Проблема двох культур .....	414
§ 15. Містифікації як явище культури .....	417

<b>Розділ 8. Застосування афоризмів до ідентифікації індивідів .....</b>	<b>425</b>
§ 1. Постановка питання .....	425
§ 2. Класифікація індивідів за схемою трихотомії .....	427
§ 3. Ідентифікація індивідів методом тестування на множині афоризмів .....	437
§ 4. До ідентифікації асиметричних геніїв .....	449
§ 5. Ідентифікаційні властивості стилю і змісту тексту .....	459
§ 6. Визначення деформацій психіки науковця за його публікаціями, лекціями й усними репліками .....	480
§ 7. Ідентифікація індивідів із сингулярним порушенням адекватності сприймання дійсності (СПАСД) .....	488
§ 8. Характеризаційні ознаки стилю інтроверта .....	490
§ 9. Деякі методологічні питання роботи експертних систем .....	495
<b>Розділ 9. Афоризми в сексології .....</b>	<b>499</b>
Вступні зауваження .....	499
§ 1. Деякі проблеми сексології .....	501
§ 2. Секс як фактор долі .....	507
§ 3. Сингулярні випадки формування шлюбних пар .....	510
§ 4. Деякі алгоритми пошуку кандидатури для повторного шлюбу .....	519
§ 5. Приклад сценарію послідовного пошуку особи для повторного шлюбу .....	521
§ 6. Сценарій паралельного пошуку особи для повторного шлюбу ...	595
§ 7. Огляд деяких робіт Інституту людини з сексології .....	611
<b>Розділ 10. Потік свідомості на множині афоризмів .....</b>	<b>628</b>
<b>Розділ 11. Висновки і перспективи подальшого розвитку та застосування МАСА .....</b>	<b>740</b>
§ 1. Огляд на вербальному рівні .....	740
§ 2. Огляд деяких математичних моделей МАСА .....	771
§ 3. Деякі схеми прийняття рішень в біографології .....	782
<i>Список літературних джерел .....</i>	<i>793</i>

## ПЕРЕДМОВА

Порівняння природничих наук з гуманітарними свідчить не на користь останніх. Як зауважує К. Поппер [38], соціологія не дочекалася не лише свого І. Ньютона, а навіть Г. Галілея. Те саме можна сказати стосовно будь-якої іншої гуманітарної дисципліни. Можна навести достатню кількість понять, ідей, концепцій, усіляких соціальних проєктів, які свого часу були затребуваними, але виявилися хибними. Наприклад, декларувалася можливість: побудови суспільства без експлуатації людини людиною, народження «нової людини» внаслідок зміни суспільних відносин, побудови земного раю на основі планової економіки і заборони приватної власності на засоби виробництва, пізнання законів розвитку людства і т.ін. Слід зазначити, що інерція створення хибних доктрин не подолана. Наприклад, наприкінці ХХ століття була висунута концепція кінця історії, яка хоча й наробила багато галасу, але була швидко похована під гуркіт наступних кроків історичної ходи людства (розвал останньої імперії, локальні війни та інші події).

Про причини невдач гуманітарних дисциплін у розробленні адекватних моделей людини і суспільства говорили і писали неодноразово. Називалися різні причини їх жалюгідного стану. Найбільш істотні з них полягають у такому. Перша причина – значно більша складність суспільних явищ порівняно з тими, які вивчали згадані вчені. Адже мова йде, за великим рахунком, про жагучу таємницю самоорганізації живої матерії та її центральну проблему – закономірності функціонування мозку людини. Вона вже усвідомлена науковою громадськістю, про що свідчать дослідження у сфері штучного інтелекту, пошуки концепцій нових дисциплін: квантової психології, квантової біомеханіки, фізики свідомості, нейронних мереж тощо. Свого часу фізики вилучили людину зі списку об'єктів дослідження, передавши її біологам. Але останнім потрібна допомога як з боку фізиків, так і з боку математиків, що вони й почали робити зі змінним успіхом. Досить згадати участь фізиків у розробленні

концепції гена [45], у становленні такої дисципліни, як електробиологія [3], участь математиків світового рівня Дж. фон Неймана і І. М. Гельфанда у вивченні мозку й фізіології людини, героїчну спробу французького математика Р. Тома розгадати проблему морфогенезу. Хоча локальні успіхи є, однак рівень вивчення особливостей роботи мозку не перевищує 10 відсотків. Це й не дивно, адже природа його створювала протягом сотень мільйонів років, якщо сюди приєднати і тваринний світ. Тому не варто сподіватися, що природа відкриє свої таємниці за якихось триста-чотириста років. Тим більше, що спроба з'ясувати природу свідомості може наштовхнутися на межу пізнання. Як пишуть автори [45], не можна уявити, що якийсь електрон, кружляючи на своїй орбіті в одному з атомів нейрону головного мозку, здогадується про своє існування. Слід також додати й нашу повну необізнаність з питання про хід процесу прийняття індивідуальних рішень на атомному рівні. Тому не дивно, що розробники різних соціальних концепцій використовували різноманітні припущення, покликані замінити брак знань з фізіології людини.

Друга причина пов'язана з явищем, зафіксованим в глибокому афоризмі, який належить Т. Гоббсу: «Якби аксіоми геометрії зачіпали інтереси людей, то вони були б спростовані». Що стосується аксіом чи постулатів (але не їх сурогатів) гуманітарних дисциплін, то вони дійсно зачіпають інтереси самодіяльних індивідів. Адже за будь-якого ладу суспільство утворює піраміду за різними ознаками, головними з яких є майнова і посадова. У кожній з пірамід є верх і низ, мешканці яких по-різному оцінюють одні й ті самі явища суспільства. Тому гіркі істини намагаються усунути з тієї чи іншої моделі, діючи за принципом: у конкуренції істини та інтересу перемагає останній. Адже давно сказано, що головне не дійсність, а те, як людина її сприймає. Якщо когось не задовольняє шліфування гострих кутів в тій чи іншій соціальній моделі, він може задовольнити свою допитливість самотужки – це його право. Тому не дивно, що гуманітарні дисципліни і відповідні дослідження з претензіями на науковість подаються переважно в досить препарованому вигляді, ніби засушені квіти, взяті з гербарію.

Наступна причина пов'язана з нехтуванням гуманітаріями загальних методологічних принципів наукової творчості [60]. Багатьом з них здається, що вони їх не стосуються, бо розроблені

здебільшого фізиками. Наприклад, у [44] можна зустріти твердження про те, що соціальні явища слід пояснювати лише соціальними причинами. Воно спростовується елементарним прикладом. Відмова гумантаріїв від принципу емпіричної верифікації та емпіричної фальсифікації не може забезпечити розроблення адекватної моделі в тій чи іншій гуманітарній дисципліні.

Остання причина має психологічну природу. Деякий час вважалося, що ідеалом дослідника, якого він прагне, є істина. Насправді ситуація є більш складною. Не буде великим перебільшенням сказати, що прагнуть дійти істини одиниці, навіть серед дослідників. Для багатьох інших пошуковців істина – це надто абстрактна річ, прикладне значення якої в багатьох випадках ставиться під сумнів. Виникають інші, більш прагматичні цілі, які цілком задовольняють пошуковця, особливо за наявності оплаченого замовлення.

Як впливає з попереднього, фізика і фізіологія людини ще не мають у своєму арсеналі достатньої основи, яка могла б стати підґрунтям розвитку гуманітарних наук. Передбачення К. Маркса: «У майбутньому всі науки будуть науками про людину» – має глибокий сенс, але воно ще не здійснилося. У той же час не варто пасивно чекати виникнення такого фундаменту. Як сказав Л. Больцман з іншого приводу: «Довго доведеться чекати». Тому діяти слід за принципом чорного ящика, суть якого стосовно людини проголосив Г. Гегель: «Що людина робить, такою вона і є». Зрозуміло, що слово «людина» тут можна замінити словами «колектив», «суспільство», «нація». А що саме робить людина за певних обставин, можна дізнатися з багатьох джерел, у тому числі з афоризмів, авторських чи народних, які нагромаджувалися віками і пройшли випробування часом, зберігаючи достатню ймовірність відтворення їх змісту. Такі афоризми можна розглядати як висновки з протокольних записів пасивних експериментів зі спостереження людиною людини, колективів, суспільства. Природно припустити, що згадані висновки, тобто афоризми, передавалися з покоління в покоління лише в тому випадку, коли вони підтверджувалися черговими спостереженнями. Це припущення підсилюється тими фактами, що подібні афоризми виникали в різних народів як одночасно, так і в різні часові епохи. Крім згаданої вимоги достатньої ймовірності відтворення їх змісту, афоризми повинні бути достатньо загальними й мати соціальну чи науково-природничу значущість. Виникає питання, якою мірою висновки,

зроблені на підставі тих чи інших афоризмів, відповідають критеріям науковості, що вимагає експериментального підтвердження змісту афоризму з імовірністю, яка перевищує похибку експерименту. Щодо цього можна висловити такі міркування. Якщо з'явився якийсь афоризм, то це означає, що була достатня частота спостережень якогось явища, яке виникало з певною ймовірністю при виконанні певних умов. Ця неодноразово повторювана ймовірність і спонукала до формулювання такого афоризму. Якщо ж до того він витримав перевірку часом (мова йде про століття і більше), то існує якийсь механізм, що забезпечує певний рівень відтворюваності явища. Крім того, імовірність відтворення можна перевірити не лише в принципі, але й практично, шляхом спостереження за колективами або анкетування певних груп самодільного населення.

Для прикладу розглянемо афоризми, актуальність яких підтверджується достатнім потоком фактів, частина яких спорадично проникає в ЗМІ. Перший з них арабського походження, хоча став уже міжнародним:

Хочеш нажити ворога – зроби кому-небудь добро. (П.1)

Тут є одна дія якогось індивіда стосовно іншого індивіда – зробити йому добро. Найбільш імовірними наслідками цієї дії є такі: вдячність, байдужість, ворожість. Отже, маємо випадкову величину, яка може набувати три значення з невідомими ймовірностями. Оскільки перші два значення не вражають свідомість людини, то їх, природно, не згадують. Вражає своєю несподіваністю третій наслідок, що і є причиною формулювання самого афоризму як визнання нетривіальності результату. Другий приклад поглиблює попередній і належить Ларошфуко [26]:

Безпечніше зробити кому-небудь мале зло,  
ніж велике добро. (П.2)

Тут порівнюються наслідки двох дій, але зупинимось на другій – велике добро. Очевидно, що наслідків у цьому випадку буде більше, принаймні на одиницю. До попередніх значень слід додати нове – активна ворожість, тобто завдання зла творцю добра. Оскільки найбільш несподіваним наслідком є останній, то афоризм фіксує увагу саме на ньому як на певному відкритті в поведінці індивіда за наведених умов.



Щодо його актуальності, то, на жаль, вона не зменшилася з часів Ларошфуко. Хоча ймовірність його реалізації менша від попереднього, але за нею стоять значно вагоміші речі, щоб ними можна було знехтувати.

Оскільки ймовірність цих і подібних їм за вагомістю афоризмів підтверджується стабільно впродовж кількох століть, то є всі підстави заявити, що ми маємо справу зі стохастичними законами, які описують характерні особливості поведінки індивідів за певних обставин. Можна піти далі й запитати: «Яке джерело забезпечує частоту реалізації подібних афоризмів?». Воно – у самому мозку, роботу якого ми й намагаємось вивчити шляхом аналізу афоризмів. Так реалізується принцип чорного ящика: не знаючи механізмів прийняття рішень на молекулярному рівні і вивчаючи лише моделі поведінки індивіда, зафіксовані в афоризмах, можна одержати стохастичні закони його поведінки в характерних ситуаціях. Подібні міркування стосуються й тих афоризмів, які описують усереднені характеристики поведінки кількох або групи індивідів в конкретних і чітко визначених умовах.

Поодинокі випадки використання афоризмів для формулювання законів гуманітарних дисциплін уже спостерігалися в минулому. Так, наприклад, широковідомий у країнах Західної Європи закон корупції має однією з своїх первісних форм афоризм лорда Актона:

Будь-яка влада розкладається.

Абсолютна – розкладається абсолютно. (П.3)

У роботі [38] К. Поппер наводить низку інших законів афористичного походження, які автор називає технологічними.

З попереднього випливає доцільність узагальнити окремі випадки використання афоризмів як стохастичних закономірностей до рівня нової дисципліни, яка слугувала б фундаментом для розроблення ряду гуманітарних дисциплін, що спираються не на спекулятивні концепції, які не витримують перевірки часом, а на висновки, що мають тривале емпіричне підтвердження. Завдання нової дисципліни – методи аналізу і синтезу афоризмів (МАСА) – полягає в нагромадженні, систематизації, аналізі та синтезі спостережень, виконаних над різними формами діяльності людини, колективу, суспільства з метою формулювання основних характеристик згаданих об'єктів, які відігравали б роль аксіом, постулатів, принципів при побудові

розгорнутих текстів дисциплін гуманітарного циклу. З метою виконання такої програми вводиться понятійний апарат, змістова алгебра афоризмів, їх класифікація за різними ознаками, дії над ними. Основні засади нової дисципліни викладені в розділах 1–2. Наступні розділи присвячені застосуванню МАСА до окремих дисциплін, перелічених у змісті.

Хоча біофізика ще не має основ для обґрунтування МАСА, але математика вже володіє належним принципом: теоретичною основою МАСА з позицій математичної статистики є теорема Бенфорда, яка застосовується до об'єктів живої і неживої природи, зокрема в соціології, фізиці, біофізиці, лінгвістиці, а також у ботаніці, астрономії та ін. Її можна сформулювати (без уточнюючих деталей) таким чином:

---

сукупність однорідних предметів або явищ живої чи неживої природи, яка формується цілком випадково, має стабільний частотний спектр будь-яких випадкових параметрів, які їх характеризують. Відхилення від стабільності, що перевищує певні межі, з великою ймовірністю свідчить про порушення випадковості формування відповідної сукупності.

---

Саме завдяки тому, що афоризми відтворюють характеристики об'єктів і явищ, які були сформовані природним шляхом протягом століть, і навіть тисячоліть, ми спостерігаємо їх повторюваність і вправі розглядати їх як стохастичні закономірності, які доцільно взяти як постулати багатьох гуманітарних дисциплін. Саме так формувалася класична механіка з тією відмінністю, що її закони детерміністичні. Отже, МАСА покликана надати гуманітарним дисциплінам емпіричну основу і зблизити їх з природничими науками. Зміст теореми Бенфорда не був несподіваним, бо він підтверджувався в багатьох спостереженнях ще задовго до доведення згаданої теореми в 1938 році. Практичне застосування теореми Бенфорда до характеристик людини й суспільства як об'єктів вивчення неодмінно супроводжуватиметься появою нових дисциплін типу *статистичної біології* з усіма розгалуженнями, як наприклад, *статистична нейродинаміка*, *статистична сексологія* і т.ін. Ці дисципліни міститимуть частотні спектри всіх параметрів, що характеризують індивіда й суспільство. Вони і забезпечать повне статистичне обґрунтування МАСА. Що стосується обґрунтування на молекулярному, а тим більше на атомному

рівнях, то воно сприймається поки що як фантастика, яку бажано перетворити на дійсність.

Пропонована дисципліна має багато граней, кожна з яких межує з деяким напрямом досліджень в інших галузях. Наприклад, існує певний зв'язок з афористикою, але скоріше формальний, ніж суттєвий. Насправді лише незначна частка афоризмів, які друкуються в багатьох збірниках, енциклопедіях, задовольняє вимоги МАСА і гідна бути предметом дослідження. Так, із загальної кількості афоризмів Ларошфуко, що перевищує 650, лише близько двох десятків містять нетривіальні спостереження. Крім того, методи й мета дослідження тут значно відрізняються від тих, які використовує і переслідує афористика.

З наведених вище цілей МАСА випливає, що вона межує з кожною дисципліною, у якій знаходиться застосування: соціологією, політологією, психологією і психодіагностикою, методологією точних наук, естетикою, філософією, конфліктологією, параметричною ідентифікацією, математичним моделюванням соціальної динаміки та іншими дисциплінами.

Точність цитування афоризмів гарантована. Що стосується точності з погляду форми, то питання залишається відкритим. У деяких випадках подаються модифіковані афоризми внаслідок застосування до них деяких операцій (наприклад, оптимізації) або афоризмізації тексту автора. У таких випадках про це повідомляється. Тим самим збільшується ступінь присутності авторів у нових історичних епохах і триває активне життя їх творчих здобутків.

Викладення змісту роботи проведене на інтуїтивному рівні, тому поняття змістової алгебри вводяться без використання теорії нечітких множин. Рандомізація афоризмів та приклади можливих застосувань деяких моделей випадкових процесів наводяться як ілюстрації, що не вимагає спеціальних знань і не впливає на розуміння решти тексту. Що стосується використання деяких математичних моделей для реальних розрахунків, то їх за бажання можна опустити без збіднення розуміння основного змісту.

Книга адресована всім, хто не байдужий до зближення гуманітарних і природничих дисциплін, які розмежовані глибокою прірвою. Вона буде корисною студентам, викладачам вищих навчальних закладів, дослідникам гуманітарних проблем і всім, хто готовий прийняти нову методологію їх розвитку, сформульовану ще К. Поппером. У більш широкому контексті наука – це ядро

культури в глибокому розумінні цього поняття. Тому згадане зближення неодмінно сприятиме злиттю двох культур в розумінні Ч. Сноу [42]. Отже, книга адресується і тим читачам, для яких віддаленість двох культур є небажаним і психологічно неприйнятним явищем в житті людства, зануреного в океан суб'єктивістських оцінок, породжених мінливою модою.

Нумерація афоризмів ведеться двома цифрами, перша з яких позначає номер розділу, а друга – номер афоризму в ньому. Для більшості авторських афоризмів вказане літературне джерело. Афоризми, позначені літерою А, належать автору. Один і той самий афоризм може використовуватися неодноразово, оскільки залежно від контексту він може змінювати свій змістовий вектор і цим нагадує коштовний кристал, який по-різному відбиває світло залежно від орієнтації. У разі повторного використання афоризму вказується його номер, або він наводиться курсивом.

# Класифікація афоризмів

## § 1. Детерміновані та стохастичні афоризми

Класифікація афоризмів доцільна з огляду на введені далі операції з ними, що є можливим у разі їх належності до одного класу. Оскільки ознак класифікації надто багато, то будуть наведені лише деякі з них.

Щодо частоти реалізації афоризми поділяються на детерміновані і стохастичні. Перших мало, бо це здебільшого постулати природничих наук, філософії, гносеології, сформульовані в афористичній формі. Наприклад, наведений нижче афоризм Й. Гете [10] є філософським постулатом матеріальності світу і не має винятків:

Природа – творець усіх творців. (1.1)

Характерною ознакою закономірностей, що спостерігаються в суспільстві, є так званий стохастичний детермінізм. Він пронизує закономірності, які стосуються різних аспектів життя суспільства – від соціології до гносеології. Багато закономірностей, що притаманні природі, також наділені цією властивістю. Нижче наводиться кілька афоризмів, які ілюструють поєднання однозначності з випадковістю. Наприклад, процеси пізнання законів природи, як відомо, невичерпні за своєю тривалістю, що й виражено в афоризмі попереднього автора:

Суттєве не ділиться на розум без залишку. (1.2)

Детермінізм полягає в тому, що обов'язково буде залишок, а стохастичність – у тому, що величина залишку є випадковою величиною. Деякі детерміновані афоризми беруть свій початок у другому принципі термодинаміки. Наприклад:

Система, залишена сама на себе, переходить з поганого стану в гірший. (1.3)

Це так званий перший закон Мерфі, який натякає на принцип зростання ентропії в замкнених системах. Одночасно він ілюструє поняття стохастичного детермінізму. У даному випадку це означає: система обов'язково перейде в найгірший стан без втручання ззовні, що є проявом детермінізму. Але сам перехід відбувається з належною мірою випадковості. Значення стохастичного детермінізму для суспільства буде продемонстроване в розділі 4. Як саме суспільство, так і його елементи – людина і колектив – поєднують у різних пропорціях ознаки стохастичності й однозначності. Стохастичність визначається тим, що кожний параметр індивіда змінюється в широких межах при переході від одного з них до іншого. Фундаментальне джерело стохастичності щодо людини – сам процес самоорганізації матерії в його найвищій стадії формування і роботи мозку. Параметри мозку разюче змінюються навіть у межах однієї сім'ї. Говорять, індивіди розбігаються, або словами знаменитого афоризму А. Шопенгауера [56]:

Хоча люди мешкають поряд, але живуть вони в різних світах. (1.4)

Це й не дивно, бо розбігаються навіть галактики. Духовні світи розбігаються тим більше. Щодо ймовірності реалізації стохастичні афоризми поділяються принаймні на три групи. Перша група охоплює ті афоризми, ймовірність реалізації яких близька до одиниці; до них належить афоризм (П. 3). Другу групу складають афоризми з низькою ймовірністю відтворення змісту, однак з такою, що однозначно перевищує похибку спостереження  $\varepsilon$ . Ймовірність відтворення змісту інших афоризмів має проміжне значення. Друга група афоризмів з найменшою ймовірністю реалізації змісту є найбільш проблемною і вимагає досить потужних критеріїв значущості перевірки статистичних гіпотез. У цьому випадку в пригоді стануть рангові критерії перевірки гіпотез [9, 21, 23]. Доцільно також потурбуватися про стійкість критерію, оскільки її відсутність може призвести до хибних висновків [54].

Наукове видання

Коваленко Григорій Петрович

**Методи аналізу і синтезу афоризмів  
та їх застосування**

Монографія

Друкується в авторській редакції

Підписано до друку 15.12.2009.

Формат 60x84 <sup>1</sup>/<sub>16</sub>. Папір офсетний. Гарнітура Скулбук.  
Друк ризограф. Ум. друк. арк. 46.3. Обл.-вид. арк. 39.9.

Тираж 150 прим. Замовлення № 78

Відділ реалізації

Тел./факс: (0542) 78-66-12, 78-83-57

E-mail: info@book.sumy.ua

ТОВ «ВТД «Університетська книга»  
40030, м. Суми, вул. Кірова, 27, 5-й пов.

E-mail: publish@book.sumy.ua

www.book.sumy.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 489 від 18.06.2001

Віддруковано на обладнанні ВТД «Університетська книга»

Вул. Кірова, 25, м. Суми, Україна, 40030.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 489 від 18.06.2001.

**Коваленко Г. П.**

**К 56**      **Методи аналізу і синтезу афоризмів та їх застосування :  
монографія / Г. П. Коваленко. – Суми : Університетська  
книга, 2010. – 798, [2] с. : бібліограф. джерел 60.  
ISBN 978-966-680-494-8**

Запропоновано один із методів обґрунтування гуманітарних дисциплін: твердження вважається науковим тією мірою, якою воно підтверджується стохастичними законами, нагромадженими людством і сформульованими у вигляді афоризмів. Введено ряд операцій над афоризмами: рандомізація, метафоризація, поляризація, мінімізація за різними критеріями, конкретизація, синтез та ін. Виділено ряд законів нездійсненності і неіснування певних станів суспільства та елементів влади як наслідок соціального гомеостазу.

Для викладачів вищих навчальних закладів і науковців, зацікавлених в інтеграції природничих і гуманітарних наук.

**УДК 82-84:303.833.5  
ББК 87.713**